

3. Vloga države v sodobnem gospodarstvu

Država blaginje

Socialno-tržno gospodarstvo = država blaginje

Liberalni kapitalizem:

- B svobodno delovanje trga (18. 19. stoletje - A. Smith)
- B država skrbi samo za red in mir = nočni čuvaj

Slabosti:

- B ni enakomerne gospodarske rasti
- B nastali so monopoli ⇒ **Gospodarska kriza**
- B velika brezposelnost 1929 (črni petek)
- B socialna neenakost

Zato začela posegati **država** v gospodarstvo:
 20. stoletje Keynes
 1933 - New Deal

Država blaginje

Posebej velika vloga po letu 45, do leta 90.
 Social. ⇒ kapitalizem

Vloga države se zmanjšuje

DRŽAVA: 43

- B preprečuje monopol
- B gospodarska rast
- B kapital
- B zmanjšuje neenakost
- B menjava s tujino
- B varuje okolje
- B javne dobrine
- B inflacija

! Problem: denar

Kriza države blaginje

Državi primanjkuje denarja za financiranje vseh teh dejavnosti.

Denar dobi iz:

- B davkov
- B prispevkov

Če država zviša davke:

- B prebivalci ne plačujejo davkov
- B podjetja zvišajo cene - to zniža konkurenčnost

Postane neučinkovita državna uprava, neučinkovita poraba sredstev.

Evropske države so vse države blaginje

Najbolj: skandinavske države, Nemčija

Amerika in Japonska **nista**.

Čez 40 % BDP gre prek države v SLO.

Sodobna socialna država

Značilnosti sodobne socialne države

1. Učinkovita država

- B deluje racionalno in učinkovito
- B dober gospodar
- B potrebe posameznika
- B zmanjša birokracijo
- B uveljavi učinkovit davčni sistem

2. Privatizacija državne lastnine

- B poveča učinkovitost javnim podjetje, tako da jih proda zasebnikom
- B ali izda koncesijo

3. Deregulacija trga

- B Država naj manj posega na trg

4. Ustvarjanje razmer za gospodarski razvoj

- B Spodbuja tehnološki razvoj, izobraževanje, podjetništvo in ustvarja spodbudno okolje

5. Aktivna socialna politika

- B Za brezposelne organizira izobraževanje in

usposabljanje – vrača jih na trg delovne sile

6. krčenje države blaginje

7. regionalizem in decentrelizacija

B regije se samostojno razvijajo

Odgovori na vprašanja str. 49

1. Pomaga samo tistim, ko so res ogroženi, ne sme zmanjšati podjetniške iniciative, ne sme z davki odvzeti dohodka.
2. Neugodne posledice privatizacije: lastniki malo vlagajo v vzdrževanje, zato so pogoste nesreče in ni dobičkonosno.

Privatizirane: Komunala, Telekom, Elektro

3. Ureja naj dejavnosti, ki so socialno nujne: zdravstvo, šolstvo. **Deregulirati** = manj uravnjavati trg.
4. Država pomaga brezposelnim pri samozaposlovanju. Vsak si mora prizadevati, da delo dobi in se mora izobraževati. Dela ne sme odkloniti.
5. Slabo:

B manjša nadomestila za brezposelnost in manj socialne pomoči

B Manjše pokojnine, daljša delovna doba

B Zasebna doplačila v zdravstvu in šolstvu

Mednarodni ekonomski odnosi v sodobnem svetu

SLO IZVOZ:

Nemčija
Italija
Hrvaška
Avstrija
Francija

SLO UVOZ:

Nemčija
Italija
Francija
Avstrija
Hrvaška

Sodobna gospodarstva so **odprta gospodarstva** – veliko poslujejo z drugimi državami.

Vzrok za mednarodno menjavo je raznolikost proizvodnih možnosti v različnih državah. Vsaka država proizvaja različne izdelke z različnimi stroški. To spodbuja menjavo.

Svet je vse bolj povezan in odvisen (države so odvisne ena od druge) - GLOBALNO GOSPODARSTVO - Za njegovo delovanje je potrebna **svobodna trgovina med državami**.

Absolutne prednosti gospodarstva:

Če se ena država specializira za proizvodnjo dobrine, kjer je učinkovitejša (nižji stroški), s tem pridobita obe državi.

Relativne oz. primerjalne prednosti gospodarstva.

Menjava se splača tudi, če je ena država učinkovitejša pri proizvodnji obeh dobrin, vendar so razmerja v produktivnosti različna.

V drugi državi so manj produktivni pri obeh dobrinah, vendar so pri proizvodnji ene dobrine relativno učinkovitejši.

Teorija primerjalnih prednosti

Pravi, naj se države specializirajo za proizvodnjo dobrin in storitev, kjer imajo relativno prednost v primerjavi z drugimi državami. Razliko dobrin in storitev pa pokrijejo z uvozom blaga in storitve. S tem pridobijo vse države.

Primerjalne prednosti - specializacija prinaša naslednje prednosti:

- B Država zaposli vse proizvodne dejavnike.
- B Proizvaja optimalno količino (dosega prihranke obsega - najnižji stroški).
- B Več delovnih mest.
- B Raznovrstna, večja ponudba.
- B Konkurenca povečuje produktivnost in znižuje cene.
- B Omogoča večji tehnološki napredek.

Na sodelovanje države s tujino vplivajo 3 dejavniki:

- 1.) **velikost gospodarstva** (majhna gospodarstva, kot je Slovenija so bolj odprta, izvozijo večji delež BDP, **razlogi so:** majhna gospodarstva nimajo vseh proizvodnih dejavnikov, ni znanja, surovin). Imajo manjši vpliv na mednarodno menjavo. Majhna gospodarstva hitreje začutijo probleme na svetovnem trgu (inflacija, dvig cen surovin, padec BDP, nezaposlenost)
- 2.) **razvitost gospodarstva** (razvita gospodarstva imajo

večji BDP, večjo kupno moč, zato več trgujejo na svetovnem trgu, ne omejujejo menjave).

- 3.) **Ekonomski sistem** (tržna gospodarstva so bolj odprta kot planska gospodarstva)

Globalizacija

Pomeni svetovni razmah menjave blaga in storitev, prenos kapitala, menjavo tehnologije, delovne sile.

Globalizacija

Zajema:

1. izvoz in uvoz blaga in storitev

$$\frac{\text{Izvozne cene}}{\text{Uvozne cene}} > 1$$

pogoji menjave (terms of trade)

2. uvoz/izvoz kapitala

V Sloveniji ni več konkurenčnih priložnosti = **kapital je relativno odvečen.**

- a.) Zadolževanje** - mi v tujini najemamo posojilo, tujci pri nas.
- b.) Portfeljske naložbe** = zbirka naložb, naložen kapital v več podjetjih. Kupujemo delnice v tujih državah (do 10 % v enem podjetju). Tujci kupujejo pri nas.
- c.) Neposredne naložbe** = kupimo več kot 10 % podjetja ali ustanovimo podružnico v tujini (enako za tujce pri nas) -> **greenfield investicije.**

3. uvoz/izvoz tehnologije

- B proizvodna oprema
- B patenti, licence
- B znanje

B storitve, svetovanje, montaža

4. pretok delovne sile

Tujci pridejo delat k nam, mi gremo delat v tujino.

Beg možganov - izobraženi odidejo delat v tujino.

Mednarodne bancne in financne ustanove

- B zagotavljajo mednarodni plačilni promet
- B skrbijo za trdnejša razmerja med valutami
- B nadzorujejo in usklajujejo mednarodne gospodarske odnose
- B dajejo tudi posojila in pomoč državam v razvoju
- B lajšajo pretok kapitala po svetu

Mednarodni denarni skladi, Svetovna banka, G8, Evropska centralna banka, Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD), mednarodne finančne borze, mednarodne banke in druge finančne ustanove.

Članica Svetovne banke je Slovenija od leta 2004. Skupaj je 28 članic (najrazvitejše države).

Mednarodne trgovinske organizacije

Zavzemajo se za čim manj carinskih in drugih omejitev v mednarodni menjavi.

WTO (137 držav) World Trade Organisation

OECD (29 držav) Organisation of Economic Cooperation and Development

Krepijo se regionalne gospodarske povezave drzav

Spodbujajo in poenostavljajo medsebojno menjavo s sporazumi o prosti trgovini in drugih tokovih. Postanejo bolj konkurenčne od tretjih držav.

EU (25 držav) European Union

EFTA (4 države - Norveška, Švica, Islandija, Liechtenstein)

EEA - EU + EFTA

NAFTA - (ZDA, Kanada, Mehika)

LAFTA (države Južne Amerike)

ASEAN (Azijske države)

Transnacionalna podjetja

Primeri podjetij, ki imajo **podružnice** tudi v Sloveniji:

Bayer Pharme, Goodyear, Henkel, Novartis, Renault, Interspar

□ **razlog:**

B večji dobiček,

B doma ni več možnosti za donosne naložbe.

Največ združitvev in tujih vlaganj je bilo v 90-ih letih. Danes znašajo le 1/5 svetovnega BDP.

Predvsem v avtomobilski industriji, telekomunikacijah, farmaciji, banke.

TNP

B Velika korporacija, ki **ima neposredno naložbo kapitala v vsaj eni tuji državi** (običajno v več državah).

B **Delničarji so iz različnih držav** - kapital je mednaroden.

B Vodi ga **centralni menedžment** na sedežu podjetja.

B Podružnice so **podrejene centrali** (dobiček se seli v centralo, ki vlaga v najdonosnejšo naložbo na svetu)

Največ (90 %) TNP je **v razvitih državah**: Francija, Nemčija, Velika Britanija, ZDA, Japonska.

Te države so največje vlagateljice in tudi največje gostiteljice tujih naložb.

Prednosti (razlogi zakaj TNP investira v tujini):

1. TNP **laže prodre na tuje trge**, ker je bližje kupcem in pozna njihov trg. (Novartis □ Lek □ VZ Evropa).
2. TNP **razširi prodajni sortiment**, ko začne proizvajati tiste izdelki, ki jih prej ni (TITAN).
3. Se **izogne carini** (SLO - Bosna).
4. Deluje **učinkovito**, ker so določeni **dejavniki centralizirani** (RAZVOJ, NABAVA, TRŽENJE - skupna reklama).
5. Podružnice so **specializirane** (delajo tisto, za kar imajo najboljše možnosti □ prihranki obsega).
6. **Davki** na dobiček in delovno silo so manjši (v Sloveniji davek na dobiček).

7. TNP pridobi **ново znanje, tehnologijo**, strokovnjake (Lek).
8. **Delovna sila je cenejša** (V Evropa, Kitajska).
9. **Cenejši naravni viri**. Bližji.
10. **Nižji transportni stroški** zaradi bližine trga.
11. **Milejši ekološki predpisi**.
12. Davčne olajšave in subvencije (SLO – Renault).
13. Obračun med podružnicami poteka po **transfernih cenah** (niso določene tržno, ampak tako, da max dobiček prikaže v tisti državi, kjer je davek najnižji).
14. **Izogne se patentnim omejitvam** (Krka v Rusiji).
15. Podružnice **prevzamejo tehnologijo** TNP.
16. **Znebi se konkurence**.

TNP pridobi nekatere ugodnosti v razvitih državah, nekatere pa v nerazvitih.

Naštej!

Vlagajo tja kjer je:

- B Usposobljena delovna sila.**
- B Dobre infrastrukture.**
- B Predvidljivo gospodarsko okolje.**

PREDNOSTI ZA DRŽAVO GOSTITELJICO:

B Hitrejši razvoj gospodarstva (posebej, če dobiček reinvestira).	B Dobiček se preliva v matično državo.
	B Uničujejo okolje.
B Nova delovna mesta.	B Odpuščanje zaradi znižanja stroškov.
B Dobi novo tehnologijo.	B Domače znanje gre v tujino.
B Domača podjetja razširijo prodajni trg.	B TNP ukine domačo blagovno znamko.
B Podružnica kupuje od domačih dobaviteljev.	B Ne sodeluje z domačimi dobavitelji.
B Delavci več zaslužijo.	B Nizke plače, izkoriščanje.
B Več davkov za državni	B Težak nadzor.

proračun.

B Večja konkurenca, domača podjetja se bolj trudijo.	B Premočna konkurenca, domača podjetja propadejo.
B TNP financira raziskave in razvoj	B Ne povsod.
B Država postane bolj prepoznavna.	B Včasih so TNP bolj močne od države.

KAKO SE DRŽAVA GOSTITELJICA UBRANI NEGATIVNIH POSLEDIC?

- B **Davčni sistem** naj bo učinkovit
 - Obdavči izvoz dobička.
 - Na reinvestiran dobiček prizna davčne dajatve.
- B Ustrezna **delovna zakonodaja**.
- B Ustrezna **ekološka zakonodaja**.
- **Nadzor nad izvajanjem**.

Tuje neposredne investicije

TUJCI INVESTIRAJO V SLOVENIJO

- B Več kot 10 %
- B Prezem
- B Združitev
- B Nova podružnica

V zadnjih letih **mi več investiramo v tujino**, kot tujci k nam. Največ je **prevzema** (Sava, Revoz, Lek, SKB, Acroni). Premalo pa je novih podružnic.

Tujci največ investirajo v naslednje panoge:

- B Industrija (gumarska, farmacevtska, avtomobilska ...)
- B Trgovina
- B Banke
- B Zavarovalnice

B Telekomunikacije

Največ investirajo k nam: Avstrija, Nemčija, Francija, Italija.

SLOVENIJA INVESTIRA V TUJINO

Prodajne podružnice (Gorenje, Mura)

Kemična industrija, strojna industrija, farmacevtska industrija, tekstilna industrija

Trgovina, finančno posredništvo

Slovenija največ investira na: Hrvaško, Bosno, Srbijo, Nemčijo.

Globalizacija je **nujna** za vsako državo, je tudi **razvojna priložnost** (novo znanje, tehnologije, več delovnih mest, večja gospodarska rast).

Slovinci selimo **enostavno** proizvodnjo v **cenejše države**. **Doma** razvijamo **zahtevnejšo**, visoko proizvodnjo.

Razlike v sodobnem svetu

Začetki globalizacije - 16. stoletje - osvajanje kolonij

Kolonializem

Kapitalistične države so z razvojem industrije potrebovale:

- B poceni naravne vire
- B surovine
- B delovno silo
- B nove trge

Zasedle so nerazvite države, jih podredile v kolonije.

Po drugi svetovni vojni so se kolonije politično osamosvojile - **dekolonializacija**.

Neokolonializem

Države, bivše kolonije, so politično samostojne, gospodarsko pa podrejene.

Nimajo izobražene delovne sile, kapitala in tehnologije. Njihovo gospodarstvo je nerazvito.

Mednarodna menjava je neenaka

Vzroki za razlike:

- B razvite države izvažajo končne industrijske izdelke po visokih cenah
- B so bolj produktivne in konkurenčne (boljša tehnologija in delovna sila)
- B imajo oligopol in monopol

- B nerazvite države izvažajo predvsem kmetijske pridelke in surovine
- B njihove cene so nizke
- B njihova produktivnost je nizka
- B uvažajo industrijske izdelke, kapital in tehnologijo
- B se zadolžujejo

Razkorak med izvoznimi in uvoznimi cenami razvitih in nerazvitih držav je vse večji, imenujemo ga **skarje cen.**

Mednarodna menjava bolj koristi razvitim, razlike med nerazvitimi še povečuje.

Razvite države selijo v nerazvite države umazano industrijo, delovno intenzivno in enostavno proizvodnjo, dobička pa ne reinvestirajo.

Svobodna mednarodna menjava ali protekcionizem?

Odprta gospodarstva se hitreje razvijajo.

Bogate industrijske države so svojo blaginjo dosegle tako, **da so spodbujale izvoz domače industrije z izvoznimi subvencijami, domače proizvajalce pa ščitile s carinami in drugimi protekcionističnimi ukrepi.**

Od nerazvitih držav pa zahtevajo, da sprostijo mednarodno menjavo.

Najhitreje se razvijajo tiste države, ki so odprte, obenem pa razvijajo in ščitijo domačo industrijo (Kitajska, Tajvan, Koreja, Malezija).

Zacarani krog revscine

Svet obvladujejo razvite države.

Nerazvite države:

- B njihova proizvodnja je majhna, prav tako produktivnost
- B majhen dobiček in akumulacija
- B nizke plače in kupna moč

B ni možnosti in spodbud za naložbe

B malo naložb

B majhna proizvodnja ...

Nerazvite države morajo uvažati kapitalne dobrine, kjer jih same ne morejo proizvesti. Ker imajo premalo dohodkov od izvora, se zadolžujejo, dolgovi pa ne morejo vrniti.